Shpendim Maksuti, PhD[1]

UDC: 341.123:502.131.1(497.7)

SHTETET E BASHKUARA TË AMERIKËS DHE MBROJTJA E LIRIVE DHE TË DREJTAVE TË NJERIUT

СОЕДИНЕТИТЕ АМЕРИКАНСКИ ДРЖАВИ И ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

THE UNITED STATES OF AMERICA AND THE PROTECTION OF HUMAN FREEDOMS AND RIGHTS

Abstract

The introduction of the Supreme Court in the United States. During the operations of the constitutional court and the implementation of its jurisdiction, a clear distinction is made between the law and politics. The Supreme court was, and still is, obliged to clearly define the boundaries of the legitimate government. Law and politics, remain strictly separated throughout all Supreme court decisions, this is reflected in the functioning and jurisdiction of this court. Throughout the jurisdiction of the Supreme court, there is a tendency to see greater shared responsibility of all the stakeholders, who are responsible to decide on law and political outcomes.

When analyzing specific initiatives and cases formed for the evaluation of the specific laws, the views of the court can be clearly noted. In the Lochner case, the Supreme court held that there were grounds to assess the constitutionality of the specific provisions of the New York state labor law. This law provides for limitation of the working hours in the bakery industry. According to the opinion of the court, the law necessarily touches on the rights of negotiation between the employer and the employee, given the number of working hours that an employee can work in a

[1] Ligjërues par time në Universitetin e Tetovës, Fakulteti Administra të Biznesit. Programi studimor Administratë Publike. Email: shpendimm@gmail.com.

bakery with the employer. In the cases where an employee expresses a desire to work longer hours in order to earn a higher salary, this should be allowed. According to the enacted law and its provisions which are applicable, in the opinion of the court the state opposes the right of individuals to personal freedom as well as to their personal freedom to bargain. But even in this decision it is noted that both judges have expressed their own opinions. Concerning the overall the jurisdiction of the Supreme court, the jurisdiction concerning the resolution of the conflict between the political authorities and the law is of fundamental importance. The basic principle of the judiciary is to protect and ensure the rights of the individuals. Intervention in that conflict, namely between politics and law should be marked as „gradual and imperceptible.

Начелни согледувања

Во Соединетите Американски Држави се забележува квалитетна судска заштита на човековите права и основните слободи. Оваа посебност се забележува од годината кога се донесе Уставот на оваа земја. Уставот на САД е донесен во далечната 1787 година. Според Уставот и неговите одредби се забележуваат три важни новини кој преставуваат и важни начела на Уставното уредување на човековите слободи и права и нивната гаранција. Првата новина се однесува на големината на заштитата на индивидуалните права на човекот. Втората новина се однесува на ограничувањето на власта според самиот Устав и неговите одредби и третата важна новина се однесува на поделба на власта во оваа федерална држава и тоа на законодавна, извршна и судска.

Во Соединетите Американски Држави се воведува Врховен суд[2]. Во дејствувањето на Уставниот суд и реализирањето на неговата надлежност се прави јасна дистинкција помеѓу правото и политиката. Врховниот суд бил задолжен, задолжен е и сега јасно да ги дефинира границите на легитимната власт. Правото и политиката остануваат строго одвоени и низ одлуките на Врховниот суд тоа се забележува во функционирањето и надлежноста на овој суд. Низ надлежноста на Врховниот суд се забележува тенденцијата на се поголема одговорност на сите субјекти – чинители кој одлучуваат за правото и политиката.

[2] J. Gjorgjeviq, vepër e cituar f. 150

Судирот помеѓу политиката и правото секогаш било актуелно во САД. Во овој осврт се осврнуваме и на определбите на Американскиот претседател Теодор Рузвелт кој во 1912 година ја основа Прогресивната странка. Се залагал оваа странка да биде носител на економските, социјалните и политичките реформи во Американското општество. Една од неговите клучни идеи се однесувала и на судската власт. Во таа смисла Рузвелт го изложил стојалиштето според кое „Судството не треба да го има последниот збор вреднувано спрема темелните политички прашања и уставните начела. Неговата идеја ја образлагал дека Американскиот народ е способен за потполна самоуправа и дека Американците се способни не само за промена туку и за примена и толкување на Уставот. Народ треба да биде господа, а не слуга и тој преставува највисок суд во државата. Народот треба да биде конечен толкувач на Уставот.

Во своето дејствување во одделни периоди се забележува нагласена активност на Уставниот суд во оценувањето на Уставноста на поголем број на сојузни и државни закони. Посебно од областа на трговските односи. Само како пример дека помеѓу 1897 година и 1937 година Врховниот суд на САД има укинато околу 200 сојузни и државни закони од наведената област.

Кога се анализираат конкретни иницијативи и предмети оформени за оценување на конкретните закони се забележуваат јасни стојалишта на Судот[3]. Во предметот Lochner Врховниот суд застана на становиште дека има основ да се оцени уставноста на конкретните одредби на Законот за трудот на државата Њујорк. Со овој закон се предвидува ограничување на траењето на работното време во пекарска индустрија. Според мислењето на Судот законот нужно задира во правото на договарањето помеѓу работодавачот и работникот со оглед на бројот на работните часови кој работник може да работи во пекара кај работодавачот. Во случаевите кога работник изразува желба да работи подолго време за да оствари поголема плата тоа треба да му се овозможи. Со донесениот закон и неговите одредби кој се сплодни, според мислењето на судот државата се спротивставува на правото на поединците на лична слобода како и на слободата на договарање. Но и за ваквата одлука се забележува дека двајца судии го издвоиле своето мислење.

[33] Kurtesh S. E drejta kushtetuese, Prishtinë, 2004, f. 70

Донесената одлука од страна на Врховниот суд по повод оформениот предмет, погоре цитиран три констатации се јасни. Имено, со одлука на судот се симболизира судското постапување во смисла на конституционализација на судската политика, второ, одлуката преставува синоним на економскиот либерализам, и трето, она преставува показател на тогашната уставна криза.

Судирот помеѓу политичката и судската власт доаѓа до израз посебно во времето на претседателот на САД Франклин Рузвелт. Во врска со судската власт, мислите на Рузвелт биле мошне јасни, а имено, треба да се даде приоритет на политиката а не стојалиштето на Врховниот суд. Во овој период се забележува определбата на судот дека при оценувањето на уставноста на конкретните закони судот водел сметка првенствено да се штитат интересите на работодавачите и капиталот, а одлуките беа во спротивност на барањата за подобра организација на работата. Во периодот помеѓу 1920 до 1923 година Врховниот суд на САД укинал делови на околу 10 закони. Меѓутоа и покрај ваквите определби сепак се забележува дека Врховниот суд со неговите одлуки и со толкувањето на Уставот сепак се ангажирал и водел сметка да се прави дистинкција помеѓу политиката и правото.

Врз основа на погоре подвлечените новини, за работата на Врховниот суд и неговата улога во општеството позната е критиката вперена кон овој суд изразена од кандидатот за претседател на државата на претседателските избори 1924 година. Станува збор за кандидатот Роберт Фолете кој покрај другото изјавил: Денешниот владар на Американскиот народ е Врховниот суд. Закон е тоа што судиите ќе кажат дека е, а не оној закон што го усвојува народот преку Конгресот. Дури ниту Уставот на САД не е она што тој го вели, туку она што девет судии ќе кажат дека би требало тоа да биде.

Заслужува внимание одлуките на Врховниот суд кој се однесуваат на расна дискриминација. Станува збор за положбата на црнците и нивното право за школување во јавните школи во кој наставата ја следеле само белците. Судот заклучува дека сегрегација во јавното образование е мошне штетна појава и во таа насока се определи за укинување на конкретните одредби за кој смета дека се во директна спротивност со Амандманот XIV, во кој Амандман се уредува и клаузулата на еднаквост.[4]

[4] Поопширно за изложеното во Амандманот XIV на Уставот на САД

Меѓусебна контрола и надзор помеѓу властите

Долгогодишна пракса на функционирањето на властите во САД, а при фактот дека постои поделба на власта, покажува и упатува на заклучок дека сепак властите располагаат со конкретни средства и механизми за меѓусебна контрола и надзор. Станува збор за контролата и меѓусебните односи помеѓу Конгресот и Врховниот суд.

Врховниот суд според својата надлежност врши судски надзор врз поставените граници на авторитетот на Конгресот. Тоа нешто може да се забележи и врз основа на неколкуте подвлечени одлуки донесени од страна на Судот, а цитирани во овој труд. Од другата страна и Конгресот има на располагање конкретни средства против судската власт[5]. Станува збор за конкретни средства и мерки кои Конгресот и извршната власт може да ги применат во конкретни ситуации. Ги подвлекуваме само некој од поважните средства. Конгресот има право да покрене постапка за промена на Уставот, што преставува конкретно средство кој може тој да го употреби. Другото правно средство се однесува на политичката одговорност на судиите, во Американското уставно право ова правно средство е познато под името - импичмент. Не се ретки случаевите Конгресот да преземе и конкретни мерки околу платите и другите придонеси кој ги уживаат судиите на судот. По овие прашања Конгресот ги одредува и конкретните параметри за тоа.

Покрај погоре наведените средства останува да се подвлече и конкретното уставно право на сенатот во постапката за избор односно именување на новите судии на Врховниот суд. Сенатот има право да го „советува„ Претседателот на САД и да му дава согласност при именувањето на судиите на Врховниот суд. Ваквото право на Сенатот преставува најдобра можност за „расчистување” на односите помеѓу законодавната и судската власт.

Важните констатации за судската заштита на човековите права во САД

Надлежноста на Врховниот суд произлегува од самиот Устав. Неговата улога е мошне значајна во заштитата на човековите права и основите слободи. Оваа заштита се остварува врз

[5] Kurtesh S. E drejta kushtetuese, Prishtinë, 1998, f. 74

основа на покренатите постапки за оценка на уставноста на конкретните прописи. Уставот на САД гарантира непристрасност на судската власт. За непристрасноста на судската власт значајни се решенијата на позитивната регулатива на САД, а посебно решението на постојаниот мандат на судиите и приходите кој ги остваруваат. Во сите случаеви кога правото е јасно, судиите пред судот преставуваат рутински процес. Ситуацијата се менува во случаевите кога судијата треба да го толкува правото. Преку толкувањето на правото треба да се настои и да се идентификува намерата на законодавецот. При толкувањето на правото определбата на судиите е да го толкува Уставот спрема неговиот текст и спрема намерата на неговиот доносител. Спрема конкретни стојалишта произлегува дека при толкувањето на правото судот треба да ја избегнува појавата тој да го створи правото.

Од целокупната надлежност на Врховниот суд[6] важна е надлежноста која се однесува на решавањето на судирот помеѓу политичките власти и правото. При тоа основна е определба на судската власт да се штитат и да бидат осигурени правата на поединците. Интервенцијата во тој судир, а имено помеѓу политиката и правото треба што повеќе да биде и да се забележува како „постапна и неприметна. Во таа конотација Американската уставно правна теорија зборува во прилог на умереното судско постапување и дејствување со настојување да се ограничат оние можности кој можат, на некој начин, да преставуваат и нивна злоупотреба.[7]

Conclusion

The thoughts of Roosevelt in regard to the judiciary were very clear, priority should be given to the policies rather than to the position of the Supreme Court. During this period, in the decisions of the court is noticed that during the assessment of the constitutionality of the specific laws, the court into account the protection of the interests of the employers and the capital. In the period between 1920 until 1923 the U.S Supreme Court has overturned the sections of about 10 laws. However, despite such decisions it is noticed that the Supreme Court with its decisions and with the inclusion of the constitution in the process has still managed to make a clear distinction between politics and the judiciary.

[6] Bajram A. Demokracia Parlamentare, Prishtinë, 2005, f.221-222
[7] Lumani F. E drejta kushtetuese, Tetovë, 2014 f. 67-69

It is important that a special attention to be given to the decisions of the Supreme Court that are concerned with race discrimination. It is related to the rights of the people of color and their rights to follow their studies at the public schools. where the studies were followed only by the white students. The court concluded that segregation in the public schools is a very dangerous phenomenon and because of that it was decided to abolish specific provisions that were considered to be in direct contradiction with the amendment XIV, in which the equality clause is regulated.

For the impartiality of the judiciary, the solutions of the positive legislation of the USA are important, and especially the solution of the permanent mandate of the judges and the income they earn. In all cases where the law is clear, the judges at the court represent a routine process. The situation is changed when the judges are forced to interpret the law. When interpreting the law, firstly, the intention of the legislator should be established and identified. During the interpretation of the law, the obligation of the judges is to interpret the constitutional court according to its text and according to the intention of its adopter. According to specific views, it follows that, in interpreting the law, the court should avoid the occurrence of it creating the law. From the overall jurisdiction of the supreme court, the jurisdiction relating to the resolution of the conflict between the political authorities and the law is important. The obligation of the judiciary to protect and ensure the rights of individuals and this is fundamental. The intervention in that conflict, namely between politics and law, should noted as "gradual and imperceptible". In that connotation, American constitutional theory speaks in favor of moderate litigation and action in an effort to limit those possibilities that may, in some way, constitute their abuse.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Arsim Bajrami, “Demokracia Parlementare”, Prishtinë, 2005
2. Kurtesh Saliu, “E drejta kushtetuese”, Prishtinë 1998
3. Kurtesh Saliu, “E drejta kushtetuese”, Prishtinë 2004
4. Fatmire Limani, “E drejta kushtetuese” Tetovë, 2014
5. J. Gjorgjeviq, “E drejta kushtetuese”, Prishtinë 1992
6. Kushtetuta e Shteteve të Bashkuara të Amerikës (SHBA) v.1787